

Historien om fem usædvanlige, meget forskelligt professionelle søofficerers indsats.

Viceadmiral Otto Kofoed-Hansens strategiske opfattelse var både blevet klarlagt under hans indsats i Forsvarskommissionen af 1902 som afløser for marinens primære kommitterede, kommandør Johannes Nyholm, og i en lille pjece udgivet under eget navn i foråret 1909:

Den mest sandsynlige og derfor forsvarsdimensionerende trussel mod Danmark var et britisk indtrængningsforsøg - efter et større slag i Nordsøen: Dette ville udløse en tysk operation mod Danmark, der ville true landets eksistens.

For at undgå en tysk forhåndsbesættelse med opgave af møde den engelske trussel skulle vi selv kunne løse tysk forsvars opgaver på dansk land- og søterritorium. Dansk forsvars profil skulle derfor – som en tillidsforanstaltning – gøre klart for Berlin, at landet ville indsætte sine militære styrker mod en sådan britisk neutralitetskrænkelse.

Kofoed-Hansen var en gammeldagschef, der havde ret, og som ikke følte behov for at forklare sig. Begavede kolleger tænkte selvfølgelig som han.

Han havde i forbindelse med forsvarsforligsarbejdet søgt at få samlet al myndighed over værnet i viceadmiralembetet. Det lykkedes ikke helt. Marineministeriet bevarede kontrol over økonomi, personeldispositioner og materiel, det sidste via Orlogsværftet.

Kofoed-Hansen insisterede på en balanceret flåde, dvs. konkret på behovet for supplement og afløsning af de større enheder (panserskibene og krydserne). Her var han

uenig med mange yngre i søofficerskorpset.

Blev af de yngre officerer såsom Hjalmar Rechnitzer, som de repræsenterede, set som fornyende "ungtyrkere".

Ved at satse på ny teknologi, primært undervandsbåde og fly, ville de give flåden en rolle i Danmark forsvar, som selv hærens officerer kunne se var relevant.

I de foregående år var problemet, at mange søofficerer, herunder disse to, ikke havde mulighed for ærligt at overbevise sig selv eller andre om, at panserskibe, selv ikke nye, mere moderne enheder, kunne bidrage væsentligt over for en overvældende tysk flåde. Torpedobådene kunne give et bidrag, men kun i mørke.

Garde:

Den robuste tidligere polarforsker Garde - på bl.a. "Konebådsekspeditionen" 1883-85 - havde som Direktør i Marineministeriet i 1909 været afgørende for beslutningen om at anskaffe en undervandsbådsflotille. I september 1911 byttede han job med den tre år og 11 Tordenskjoldsnumre yngre Jøhnke og overtog stillingen som chef for værnets lille planlægningsenhed, "Flaadens Stab", der til daglig arbejdede i ministeriet, men ved efter formering af sikringsstyrken eller mobilisering ville indgå under viceadmiralen som Flaadens Overkommandos stab.

Jøhnke:

Jøhnke, der i efteråret 1911 således overtog stillingen som Direktør, viste sig som en dygtig og åben leder af Marineministeriet. Han var i alt væsentligt enig med Garde, når dennes faglige vurderinger kom i modstrid med viceadmiralen.

Wenck havde meget tidligt markeret sig som sit værns førende intellektuelle og blev dybt respekteret af sine kolleger for dette og for sine personlige egenskaber.

Som premierløjtnant havde han i marts 1900 i Søløjtnantselskabet fremlagt en analyse af et tysk kupangreb på Københavns Havn, der konkluderede, at angrebet det blev gennemført frækt direkte ind i havnen ville det ikke møde modstand. Hans beskrivelse gav præcis, hvad der skete 40 år senere. Det eneste effektive forsvar ville være at samle kystbefæstningens vinterbemanding på Middelgrundfort og sikre et effektivt beredskab ved flest muligt af dette forts pjecer. Han forsøgte hele perioden op til Verdenskrigen at få hæren til at forstå, at kystforterne skulle have et vagtsystem svarende til et skibs.

I de næste år spillede han en væsentlig rolle i diskussion og meningsdannelse i søløjtnantskorpset.

I 1910 var Wenck kommende chef for Eskadrens Torpedobådsflotille, der skulle modtage de ni nye torpedobåde. Han afleverede, naturligt for ham, en prisopgave til Søløjtnantselskabet, der analyserede de nye bådes taktik og anvendelsesmuligheder. Den operative anvendelsesmulighed, som han anbefalede, var fremskudt i den nordlige del af Kattegat og Skagerrak i natangreb mod en indtrængende britisk flåde, herunder dennes slagskibe. Den valgte strategiske ramme var i en alliance med Tyskland, hvor de tyske styrker, der kontrollerede stræderne, dannede rygstød for de danske torpedobådes indsats.

Opgaven blev godt bedømt af Selskabets bedømmelsesudvalg, men Marineministeriets

Direktør, dvs. Garde, fandt at den anbefalede operative indsættelse var for ambitiøs, men den meget omfattende og grundige opgave blev dog alligevel belønnet med, hvad der svarer til over 10.000 kr i dag.

I januar 1912 havde Wenck et indlæg i Søløjtnantselskabet, der indgik i en diskussion her af præmisserne for operationsplanlægningen. Han anfægtede det synspunkt, at dansk neutralitet kunne være i tysk interesse og så krigsudbruddet som det gunstigste tidspunkt for et forsøg på at tvinge Danmark til alliance. Det var dog muligt, at angrebet alligevel ikke kom straks, og denne mulighed dannede grundlag for resten af foredraget.

Efter en nederlag i Nordsøen ville Danmark dog med sikkerhed få et ultimatum. Wenck understregede nu, at det var afgørende, at valg af side her ikke blev overladt til tilfældigheder, men byggede på en forståelse af landets interesser. Det måtte ikke ske på grundlag af sympati, men gå den vej, der kunne sikre statens eksistens bedst. Staten skulle gennem diplomati sikre sig, at man ikke udsættes for krav, der tvinger af hensyn til suverænitet og ære tvang til valg af den objektivt set forkerte side.

Tyske krav om at besætte Fyn, Langeland, Sprogø og Kattegatsøerne skal således betragtes som acceptable, men ikke en kontrol med Sjælland og hovedstaden. Man skulle i øvrigt ikke lade sig tvinge til en forkert beslutning af en britisk bombardementstrussel ved krigsudbruddet. Muligheden for et forsøg ville falde ved indfasningen af flere danske undervandsbåde.

Man skulle dog længst muligt opretholde strikt neutralitet, ikke på forhånd indgå en hemmelig defensivalliance med Tyskland. Udviklingen af undervandsbåds våben samt miner og torpedobåde skulle reducere den tyske fristelse til at invadere Sjælland tidligt i krigen. Man skulle have 12 undervandsbåde, så man kunne have 6 i Sundet, 3 i Storebælt og 3 i Smålandsfarvandet.

Men hvis det nødvendigt at acceptere krigsdeltagelse, måtte man aldrig blive Tysklands fjende.

Det er indlysende, at Wenck med denne opfattelse vandt sympati hos viceadmiralen, men samtidig var ret uegnet som brobygger mellem flådens og hærens synspunkter.

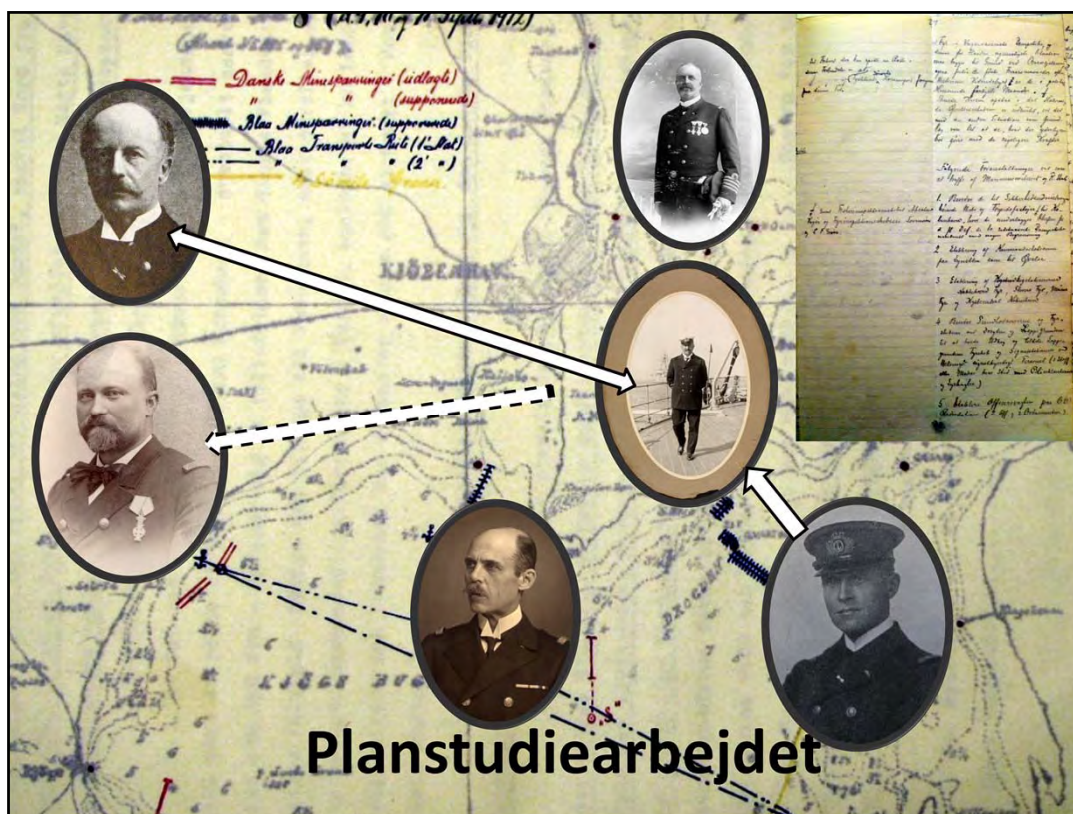

Kaptajn Victor Lorenz Lorck

Som ung premierløjtnant gennemgik Lorck i 1898-99 Hærens højeste uddannelse, Generalstabsuddannelsen i officersskolens ældste klasse, på det tidspunkt, hvor hovedlæreren var skaberen af den moderne danske hær, oberstløjtnant Arnold Kühnel.

Det gav ham et godt indblik, hvordan hærens ledende officerer tænkte. Han kunne som Garde ikke afvise, at hærens folk kunne have ret, når de anså den mest sandsynlige angrebstrussel var tysk, og at en fælles planlægning med Generalstaben også måtte indholde den mulighed.

Han havde som sagsbehandler i Marineministeriets Stab – forgængeren for Flaadens Stab – under Kofoed-Hansen, Garde, Topsøe-Jensen og Rechnitzer, været med til i 1906 til kommissionsarbejdet at udarbejde Graabogen "*Den danske stats militærpolitisk stilling og ordningen af landets forsvar*".

Planen var "Levende" dokument, der i staben blev udviklet på godt 1½ år fra efteråret 1911, da Garde byttede job med Jøhnke fra Direktørstillingen og overtog stillingen som Stabschef for Flaadens Stab.

Operativ tjeneste, der også indebar sejlene tjeneste, var nu blevet forudsætningen for senere at kunne blive Defensionschef og Kommanderende Admiral. Staben omfattede ud over Garde og de to kaptajner også premierløjtnanterne Ipsen og Bonde på deltid.

Garde betragtede – som lovteksten – det (som nævnt) som sin opgave at samordne planlægningen med hærens generalstabs planlægning, dette på trods af værnschefernes grundlæggende forskellige trusselsopfattelse. Dette må betragtes som årsagen til, at sagsbehandleren blev den generalstabsuddannede Lorck og ikke direkte inddrog Wenck, der i sine strategiske konklusioner lå tæt på Kofoed-Hansen.

Planen blev gennemtænkt og afprøvet ved krigsspil og øvelser fra 1910 til 1913, herunder med Generalstaben og Defensionen, der jo dannede operativ bro mellem de to værn.

Lorck skrev og Garde rettede til, som det ses på eksemplet i hjørnet.

Løbende tilføjelser og rettelser blev nødvendiggjort af, at flåden modtog nye torpedobåde og undervandsbåde i forlængelse af Søværnsloven af 1909.

"Planen" blev anvendt som grundlag for de detaljerede forsvarsforberedelser, herunder

ikke mindst i defensionschefen, kontreadmiral Christian Middelboes, mineringsplaner, beredskabs- og forsvarsplaner ved København, samt for neutralitetsforsvarsforberedelserne i Smålandsfarvandet.

Kofoed-Hansen var indtil sommeren 1912 stærkt skepsis med hensyn til værdien af andet end en gentagelse af hans strategiske grundopfattelse fra forsvarskommissionsarbejdet: Den mest sandsynlige og dimensionerende trussel mod Danmark skulle være det senere britisk indtrængningsforsøg - efter et større slag i Nordsøen - da muligheden af dette kunne udløse en tysk operation mod Danmark, der ville true landets eksistens. For at undgå en tysk forhåndsbesættelse skulle vi selv kunne løse tysk forsvars opgaver på dansk land- og søterritorium.

Indledningsvis så han hovedparten af operationsplanens øvrige dele - "planstudierne" for krigens sandsynlige faser og de affødte behov for dansk indsats – som irrelevant tankespind for hypotetiske situationer. Han fik i sin skepsis støtte af andre ældre officerer, såsom Johannes Nyholm.

Som Kommanderende Admiral skulle han nok beslutte og handle, når situationen opstod. Kofoed-Hansen var i årene før krigen gået i gang med at skabe det radiotelegrafinetværk, der ville give ham grundlaget og effektiv kontrol.

Det lykkedes dog Garde at få viceadmiralen til at acceptere, at studierne forblev en del af operationsplanen.

- Planens karakter og faser:
- **I. Tysk kupangreb før krigsudbrud**

Tysk kupangreb før krigsudbrud for at sikre lukning af stræderne.

Afspejlede Wencks og hærens trusselopfattelse. Svaret var tidlig etablering af sikringsstyrke af de to værn, minering og kupforsvar.

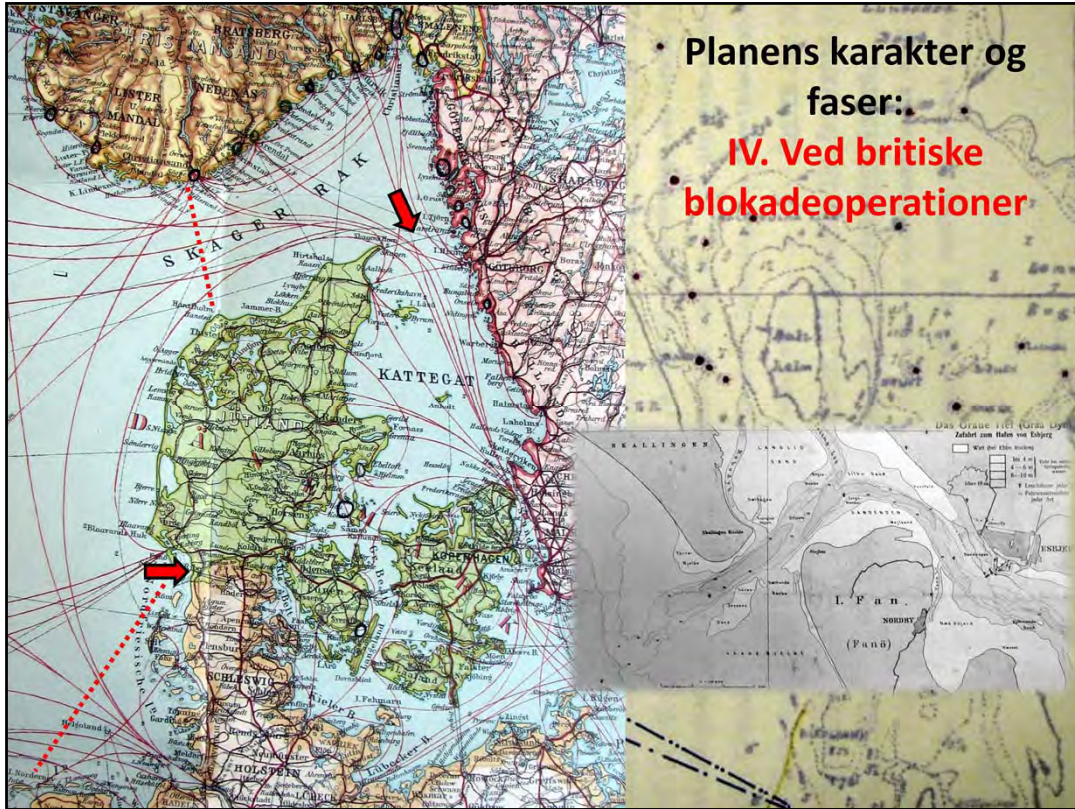
Tysk angreb umiddelbart efter krigsudbrud for at lukke stræderne.

Afspejlede hærens trusselopfattelse. Svar minering, hærens fremskudte forsvarsindsats og undervandsbåde i Køge Bugt og Smålandsfarvandet.

Briternes indledningsvise forsøg på at lukke Nordsøen.

Tilstedeværelse med instruks ved Færøerne og Island.

Britisk observationsblokade af Tyskebugten med trissel mod Esbjerg og evt. operationer i Skagerrak-Nordlige Kattegat.

Tilstedeværelse og forsvar af Esbjerg og i det nordlige Kattegat.

- Planens karakter og faser:
- **V. Tysk indsats efter nederlag i Nordsøen**

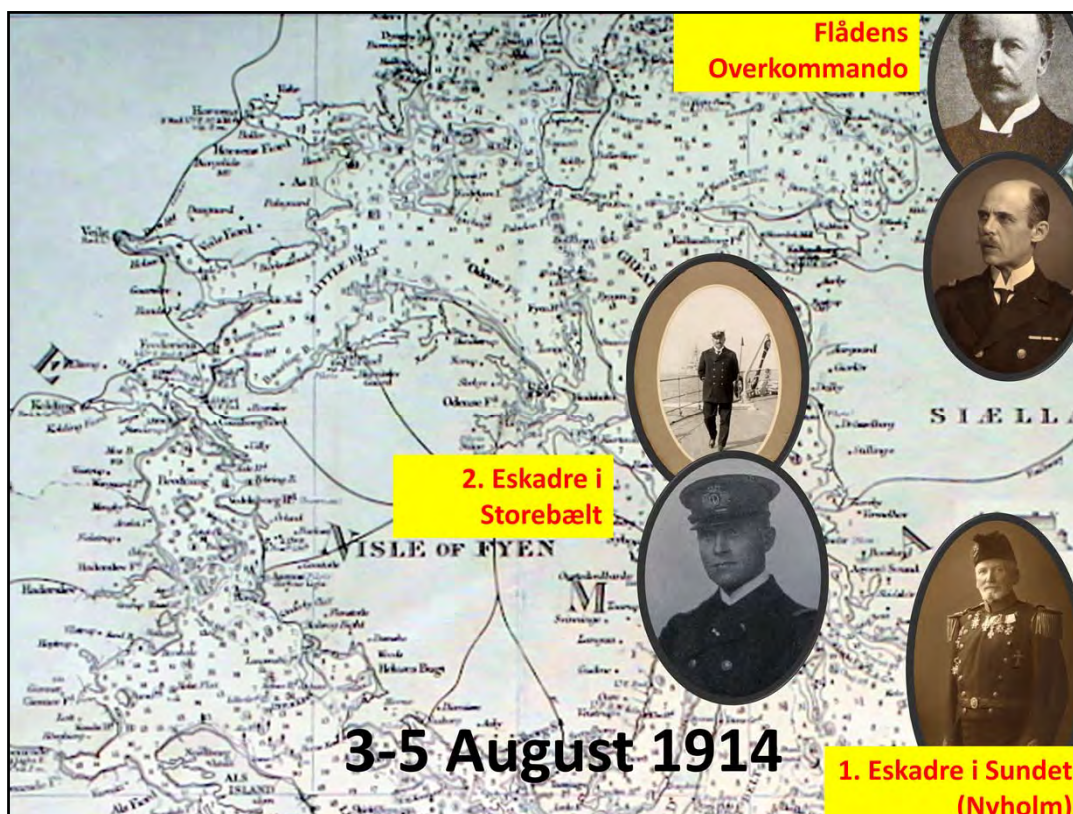
Britiske operationer ind i Kattegat for at fremskyde blokaden til nordenden af stræderne med risiko for sammenstød her og tysk behov for at kontrollere Danmark.

Flådens bidrag til Limfjordsforsvaret. Tilstedeværelse og forsvar i Kattegat og Storebælt med Smålandsfarvandet samt ved Sjællands forsvar.

Britiske indtrængningsoperationer og tilknyttede landsætnings- og bombardementsoperationer i Danmark.

Tilstedeværelse og forsvar i Kattegat, Sundet Nord og Storebælt med Smålandsfarvandet samt ved Sjællands forsvar mod invasion og bombardement.

31. juli beordredes kaptajn Bojesen med en afdeling med et kommandoskib, to undervandsbåde og en torpedobådsdivision til Smålandsfarvandet som forudset i operationsplanen. Undervandsbådene afgik nord om Sjælland 1. august.

3. august fik den tyske gesandts note med forespørgsel om Danmarks stilling Kofoed-Hansen til at blive bekræftet i sin opfattelse af, at Tyskland ønskede og accepterede dansk neutralitet.

5. august søgte og fik Kofoed-Hansen afgørende indflydelse på den danske regerings beslutning om at svare positivt på den tyske henvendelse om at minere Storebælt mod begge sider, på trods af, at beslutningen brød med Neutralitetserklæringen fra december 1912. For at lægge og sikre spærringen i Storebælt udskilte han ca. halvdelen af den af Nyholm kommanderede Eskadren i en "2. Eskadre", som Garde gjordes til chef for med Lorck som stabschef. Wenck blev fungerende stabschef i den etablerede Flådens Overkommando.

Set positivt kan man sige, at viceadmiralen sikrede sig, at ledelsen i Storebælt havde gennemanalyseret den strategiske situation i hovedstrædet. Set mere kritisk kan man læse beslutningen om tage Wenck og at sende de to folk væk, der havde lavet operationsplanen, som at han tog en stabschef, som så på nødvendigheden af et positivt forhold til Tyskland som han selv.

Viceadmiralens motiver var næppe klare, men snart opdagede han, at Garde så fundamentalt anderledes end han selv på opgaven i Storebælt ved en krigsførendes, dvs.

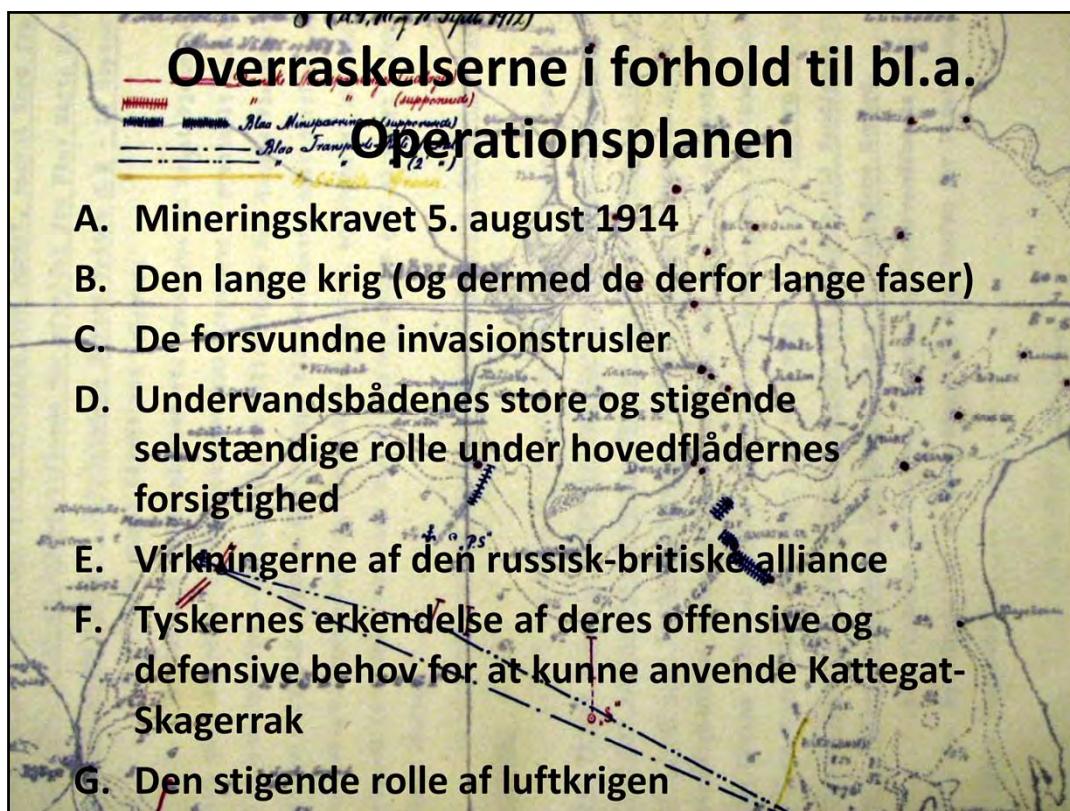
et britisk, forsøg på at gennembryde spærringen. Viceadmiralen ville have 2. Eskadre til at kæmpe hårdt mod forsøget, Garde så ikke modstand mod nogen stormagtsflåde som en dansk neutral pligt.

- Indtil sommeren 1913, hvor Klaus Bertsen var regeringschef og forsvarsminister, svarede flådens planlægning nogenlunde til, hvad regeringen mente: Man ville forsvare neutraliteten ved territoriets periferi, idet man dog samtidig ville gå langt for at undgå krig med Tyskland.
 - I værnenes forsvarsforberedelser var det kun den del af hærens planlægning, der forudsatte et langvarigt af et hjørne af en landesdel (København hhv. Mors), der var i modsætning til regeringens hensigt.
- Dette ændredes, da den radikale mindretalsregering kom til magten derefter.
 - Ganske vist var udenrigsminister Scavenius enig med Kofoed-Hansen i, at neutralitetsforsvaret skulle gives maksimal troværdighed i Tyskland ved at være åbent rettet mod England, men ved et de facto stormagtsangreb var han enig med forsvarsminister Munch: *Man skulle ikke kæmpe eller lynhurtigt standse kampen, man skulle kun protestere mod aggressionen.*
 - En krigsdeltagers angreb eller invasion gjorde i øvrigt ikke, at man blev modstanderens allierede. Hvis Danmark blev invaderet af først den ene og så den anden, skulle Danmark forholde sig passivt. Deltagelse som part i krigen ville blot øge lidelser og ødelæggelser.

- I. Fandt aldrig sted pga. den tyske hærs veto af involvering og Wilhelm II's beslutning fra vinteren 1905. Kupforsvarsberedskabet blev opretholdt og forbedret i begge værn under hele krigen.
- II. Fandt aldrig sted pga. den tyske hærs veto og senere manglende styrker. Flåden mistede muligheden for som planlagt at deltage i forsvaret af Østsjælland med undervandsbåde, da Sundet blev lukket med tyske minespærringer i vinter 1915/1916 og forår 1916.
- III. Eneste forberedelse var instruksen til ISLANDS FALK
- IV. Fandt aldrig sted som forudset, men nærmede sig virkeligheden fra sommeren 1917. Stationsskib ved Esbjerg og forberedt minespærring i Grådyb. Stadig opbygning af overvågning og tilstedeværelsen i Skagerrak-Kattegat.
- V. Fandt aldrig sted, fordi de rådige og nye britiske styrker blev anvendt ved Dardanellerne og Slaget ved Jylland endte uafgjort. Forebyggelse efter tysk panik ved britisk Kattegatsoperation 2. november 1917 ved diskret overdragelse situationsbilledet fra Skagerrak-Kattegat fra Marineministeriet til det tyske gesandtskab. Maksimal deltagelse i hærens forsvar af Sjælland og i Limfjorden. Stadig bedre forsvar af København mod bombardement fra Køge Bugt.
- VI. Var tæt på at blive udløst i efteråret 1917, men skete reelt først i december 1918, nu med base på Københavns Red. Opbygning af overvågning i Skagerrak-Kattegat. Bombardementsforsvar af København med undervandsbåde i Sundet Nord. Viceadmiralens fastholdelse af direktiv til 2. Eskadre om at slås. Udbygning af denne eskadre med undervandsbåde og fly fra 1916.

- A. Mineringen af Storebælt passede fuldstændigt ind i Kofoed-Hansen foretrukne strategiske optræden, men frustrerede flere af hans kolleger, hæren og kongen.
- B. Overraskede generelt. Årsagen var, at der jo ikke kom en hurtig afgørelse i Nordsøen. Pressede flådens personel og ikke mindst det ofte meget gamle materiel og Orlogsværftet.
- C. Hverken danske politikere eller militære forstod, at krigsførende stormagter mangler styrker til nye projekter, når de valgt deres strategi og lavet deres satsning. De militære forstod ikke helt, at man gennem diplomatiske forhandlinger kunne sikre indrømmelser, der mindskede behovet for at anvende militære midler (Randzau-Scavenius-forhandlingerne i 1916-17)
- D. Overraskede generelt. Ganske vist forudså Rechnitzer (som den gamle britiske flådechef Fisher) mulighederne for anvendelsen af undervandsbåde i folkeretsstridig handelskrig. Både Wenck og Garde forudså muligheden af, at briterne sendte undervandsbåde ind i Østersøen og Garde erkendte, at Flinterenden var det sandsynlige passageområde. Men ingen forudså det spektrum af problemer, som dette ville give for neutraliteten, bl.a. med krigshandlinger i territorialfarvandet som ved E.13 i 1915 og Bjerregaard i 1917 og det tyske behov for spærring af Sundet.
- E. Man havde ikke set muligheden af, at dette i situationer kunne få briterne til at tage risikoen ved en indtrængen.
- F. Undergravede allerede 1915 og med fuld vægt 1916 Kofoed-Hansens tese om den tyske interesse i dansk neutralitet.
- G. Denne ville forstærke tysk behov for kontrol over Nordjylland, hvis krigen blev udvidet til Norge.